

Geachte heer Burgemeester en leden van het Stadsbestuur en Gemeenteraad,

Geachte families Van Damme en Grunstein,

Geachte Barones Sluzny,

Geachte heer Commissaris van Politie en officieren,

Geachte aanwezigen,

Met deze vijfde struikelsteen ronden wij vandaag onze vierde jaarlijkse editie af, om binnen het programma van de Vredesfeesten, een aantal burgers van onze stad te herdenken en te eren met een Struikelsteen en dit wegens het feit dat zij slachtoffer zijn geweest van de NAZI bezetting tijdens de Tweede Wereldoorlog.

Namens onze werkgroep Struikelstenen en mede namens de families van de geëerden bedankt ik de heer Burgemeester en het voltallige Stadsbestuur voor de steun aan dit project.

De kunstenaar, Gunter Demnig, die het concept van de Struikelsteen in het leven heeft geroepen, heeft het slachtofferschap als uniek gegeven verbonden aan elke naam die een struikelsteen draagt.

Dit betekent dat in het historisch overzicht dat ik hier mag brengen, vooral het slachtofferschap van Adrienne Spitaels zal worden beschreven.

Maar staat u mij toe om vooraf even af te wijken van dit klassieke patroon.

Vooraleer ik het over slachtofferschap van Adrienne zal hebben, kan ik niet anders dan eerst haar heldendaad toe te lichten. Aan het slachtofferschap van Adrienne gaat immers een ingrijpend verhaal van heldenmoed vooraf.

En dan kom ik uit, niet alleen bij de heldenmoed van Adrienne, maar ook bij de even grote heldenmoed van haar echtgenoot Gaston Van Damme.

Als we terugkijken naar de oorlogsjaren zien we Adrienne en Gaston als jonge gehuwde mensen wiens eenvoudige leven zich hier afspeelt op de wijk Duizend Appels. En ondanks de oorlog en de bezetting wisten zij zich door hard werken toch goed te redden.

Zij hadden toen nog geen eigen kinderen, maar zoals uit het verhaal zal blijken was er in hun hart voor kinderen bijzonder veel plaats.

Waar vonden Adrienne en Gaston hun kracht en inspiratie om hun huis open te stellen voor twee Joodse jongens wiens leven in gevaar was wegens de dodelijke NAZI vervolging die volop woedde in België en in het bijzonder in hun woonplaats Antwerpen. Twee jongens die ze totaal niet kenden?

Het woord "Held" of "Heldin" nemen we in de context van de Struikelstenen heel snel in de mond. Maar wanneer is iemand een held of heldin?

Als we over heldendaden spreken in de geschiedenis van het Verzet, denken we al gauw aan gewapende verzetsstrijders die aanslagen plegen, die spioneren en foto's nemen, die treinen laten ontsporen of die met een geheime radiozender informatie doorzenden naar Londen.

Niets van dit alles vinden we terug in het verzetsverhaal van Adrienne en Gaston. Hun inspiratie vonden ze in hun diep menselijke en empathische ingesteldheid.

Uit het prachtige boek "PSALMEN", dat één van de geredde kinderen nadien over zijn belevenissen als ondergedoken kind heeft geschreven, leren we dat Gaston en Adrienne niet actief waren in één of andere verzetsgroep. Zij waren aan geen enkele politieke partij of beweging verbonden.

Hun inspiratie haalden zij ook niet uit een bijzondere religieuze ingesteldheid. Gaston was op zondagmorgen al even gelukkig in zijn kleine stal op de koer om wat brandhout te hakken en de keren dat Adrienne naar de kerk ging was dat naar de korte vroegmis. Zij waren dus niet meteen de meest ijverige parochianen.

Maar wat zij beiden hadden was een ongelooflijk sterk gevoel voor wat goed en juist was. Een groot hart voor kinderen. Een heel bewust en juist inzicht om zich tegen de NAZI – bezetting af te keren.

Ik zou hun grote moed willen toeschrijven aan hun bijzondere humanitaire principes.

Adrienne had met eigen ogen gezien hoe het er aan toe ging in Antwerpen , en zij kon en wou niet onverschillig blijven. Toen zij aan haar man Gaston haar plan uit de doeken deed om twee Joodse kinderen in huis te laten onderduiken opende ook Gaston zijn hart en sloot hij zich spontaan aan bij het plan van zijn vrouw Adrienne.

Daardoor aanzie ik hun inzet voor deze twee kinderen als een bijzonder grote heldendaad.

Want één zaak is zeker. Om te doen wat Adrienne en Gaston hebben gedaan was ontzettend veel moed nodig.

Zij konden de NAZI -bezetting rustig hebben uitgezeten en zoals zovele anderen wachten op de bevrijding. Adrienne en Gaston maakten echter heel bewust een andere keuze. Zij bleven niet aan de zijlijn staan. Daarbij moeten we goed beseffen dat het , in hun huis laten onderduiken van deze twee kinderen , een verzetsdaad was waarbij zij beiden hun eigen leven in gevaar hebben gebracht. De blinde haat van de NAZI - bezetter was zo groot dat, wie van zijn huis een onderduikadres maakte, de allerergste strafmaatregelen mocht verwachten. Zij wisten dit en bleven desondanks bij hun moedig besluit.

Ik wil in het bijzonder ook vermelden dat zij dit hebben gedaan zonder enige vorm van winstbejag. Er zijn genoeg verhalen bekend waarbij het huisvesten van onderduikers een verdienmodel was voor de gastheer. Uit het officiële dossier van Adrienne en Gaston , dat door de Belgische overheden nadien is opgemaakt , blijkt ontegensprekelijk dat zij dit hebben gedaan zonder er enig materieel of financieel voordeel uit te behalen. Adrienne en Gaston hebben de kinderen belangloos in hun huis opgenomen, gekleed en eten gegeven. Dit was in volle oorlogstijd een bijzonder moeilijke uitdaging.

De begrippen “Heldin” en “Held” zijn dus in hun meest uitgesproken vorm van toepassing op Adrienne en Gaston.

Ik nodig alle aanwezigen uit om het prachtig geschreven boek “Psalmen” er op na te lezen. Vele jaren na de oorlog , door het oudste geredde kind Hirsch Grunstein geschreven aan zijn schrijftafel in New York. In zijn boek kunnen we op een heel gevoelige en intense manier mee beleven wat zich hier toen in dit huis heeft afgespeeld. Zowel de mooie momenten als de beproevingen. Het boek geeft een prachtig beeld over de leefwereld op de wijk Duizend Appels onder de NAZI - bezetting.

Voor de ondergedoken kinderen is het verhaal uiteindelijk niet fataal afgelopen in die zin dat zij , dankzij Adrienne en Gaston , de NAZI - vervolging hebben overleefd. Ook hun ouders , die ondergedoken zaten in onze Stad Sint-Niklaas bij een ander even moedig echtpaar , de heer en mevrouw Van Poecke , hebben de NAZI - vervolging overleefd en het gezin Grunstein is na de bevrijding herenigd en uitgeweken naar New York. Het tijdsbestek laat mij hier echter jammer genoeg niet toe om ook dit moedige verhaal te brengen. Ook hiervoor verwijs ik naar het boek Psalmen.

Aan de heldendaad van Adrienne en Gaston kwam echter een zeer bruusk en gewelddadig einde.

De moeder en zuster van Gaston , die na verloop van tijd actief waren geworden in het verzet, werden verraden. Door wie weet ik niet , maar het slachtofferschap van Adrienne zal zich op een verschrikkelijke manier aandienen.

Op hun gekende gewelddadige manier pleegden op zaterdag 22 april 1944 , exact 141 dagen vóór de bevrijding van onze stad, de Gestapo en hun collaborerende handlangers huisvredebreuk aan de woning met smidse van Gaston’s vader. Ook deze heldhaftige mensen boden een onderduikadres aan twee andere Joodse jongens. De SS-

ers vielen de smidse gewapenderhand binnen om de twee kleine kinderen op te pakken en hen via de Mechelse Dossinkazerne naar een duistere en dodelijke bestemming af te voeren.

Bij deze razzia werden niet alleen de twee kleine kinderen opgepakt maar ook de zuster van Gaston en even later hier in dit huis de oudste van de twee hier ondergedoken kinderen , Hirsch , die men hier op Duizend Appels Henri noemde.

De jongste , Salomon, op Duizend Appels Sylvain genoemd, kon de dans ontspringen dank zij zijn verankering in het leven op de wijk , zijn goede kennis van het plaatselijke dialect en heel veel moed, lef en geluk en hij kon verder onderduiken , eerst bij de zus van Adrienne en daarna in de schuilplaats van zijn ouders bij de familie Van Poecke.

Henri wachtte nog een lange moeilijke tocht. Maar ook hij heeft uiteindelijk het geluk aan zijn zijde gehad en kon de bezetting overleven. Ik verwijs u opnieuw naar het boek om de rest van zijn wedervaren er op na te lezen.

Ik keer terug naar het verhaal van Gaston en Adrienne .

Bij de razzia is Gaston onder een kogelregen kunnen ontsnappen.

Hij is moeten onderduiken en overleefde op die manier tot aan de bevrijding. Ik durf hier aan te geven dat , ondanks zijn ontsnapping , naar mijn gevoel , Gaston ook een oorlogsslachtoffer was. Hoe bijzonder zwaar moet het voor hem niet zijn geweest, toen zijn lieve echtgenote Adrienne was gearresteerd en verdween in het Nacht und Nebel systeem van de NAZI's ? Niet te weten waar ze was, niet te weten wat haar te wachten stond. De dagelijkse angst en de grote vraag " *zal ik mijn Adrienne ooit terugzien ?* ". En wat gaat er gebeuren met de kinderen die ook Gaston reeds in zijn hart had gesloten ? Laten we bij deze bedenkingen het slachtofferschap van Gaston niet uit het oog verliezen.

Adrienne heeft minder geluk gehad. Voor haar volgde een arrestatie door de Gestapo van Antwerpen en een reeks zware ondervragingen , met als doel haar de verblijfplaats van haar man te doen verraden. Wat daar gebeurd is, tart wellicht elke verbeelding.

Uit historisch onderzoek naar de ondervragingsmethodes van de Gestapo weten we dat dit werkelijk zeer erg was.

Gedurende 58 lange en helse dagen was zij in de handen van de gewelddadige Gestapo en bleef zij opgesloten in de gevangenis van Antwerpen.

Haar bijzondere moed en haar liefde voor Gaston en de andere familieleden hebben haar de noodzakelijke kracht gegeven om niemand te verraden. Ook de verblijfplaats van de ouders Grunstein bij de familie Van Poecke heeft zij niet verraden. Dit alles getuigt van bijzonder veel moed.

We moeten beseffen dat Adrienne toen , door aan deze zeer gewelddadige ondervragingen van de Gestapo te weerstaan , ontegensprekelijk een aantal mensenlevens heeft gered.

Op 19 juni 1944 om 16 uur 30, vertrekt vanuit Brussel, een trein bestaande uit beestenwagons , wat door de NAZI's nauwkeurig op schrift werd gesteld als een " *Sondertransport von Belgerinnen nach Ravensbrück* ". We hebben de namenlijst van dat transport en vinden daar de naam van Adrienne terug, samen met tientallen andere vrouwen.

Voor Adrienne start de verschrikkelijke en levensbedreigende overbrenging naar verschillende NAZI – concentratiekampen. Dit transport moet voor haar een ontzettend zware beproeving zijn geweest, zowel fysiek als mentaal.

Na achtereenvolgens te worden opgesloten in de concentratiekampen van Ravensbrück, Leipzig, Buchenwald en nadien opnieuw Ravensbrück, weet Adrienne stand te houden en kan zij deze verschrikkelijke kampen overleven.

Sta mij toe toch even de ernst van een opsluiting in de NAZI - concentratiekampen van Ravensbrück en Buchenwald te kaderen.

In het kamp van Ravensbrück werden er tussen 1939 en 1945 ongeveer 132.000 vrouwen en kinderen, 20.000 mannen en 1000 vrouwelijke tieners als gevangene geregistreerd. Tussen de 20.000 en 30.000 gevangenen zijn daarbij omgekomen. Zij kwamen om door executies, honger of ziekte of als gevolg van medische experimenten. Van de Belgische vrouwen die in Ravensbrück werden opgesloten heeft één op de vier het niet overleefd.

In Buchenwald zaten gedurende het bestaan van het concentratiekamp bijna 240.000 mensen opgesloten. Daarvan kwamen er meer dan 56.000 om het leven. Ook hier was moord, executie, honger, en levensvernietigende slavenarbeid aan de orde van de dag.

Het was in deze kampen waar Adrienne de moed en de kracht heeft moeten vinden om te overleven. We kunnen ons onmogelijk voorstellen welke verschrikkingen zij heeft gezien en meegemaakt en hoeveel zij heeft geleden. Ik weet niet hoeveel zij na de oorlog aan haar man, aan haar kinderen of aan haar familie heeft verteld over haar verblijf in die kampen. Maar het moet een onuitwisbare verschrikking zijn geweest die zij haar ganse leven heeft moeten meedragen en verwerken.

In het kamp van Ravensbrück loopt zij de levensbedreigende en heel besmettelijke ziekte Thyfus op.

Haar laatste zware beproeving komt op het ogenblik dat zij op dodentocht wordt gestuurd. Op 27 en 28 april 1945 stuurde de SS tienduizenden gevangenen die nog in staat waren te lopen, in noordwestelijke richting tijdens de beruchte "dodenmarsen". In het kamp bleven drieduizend zwaar zieke en verzwakte vrouwen en driehonderd mannen achter.

Wie tijdens deze verschrikkelijke dodentocht, zonder eten of drinken, niet meer kon stappen werd door de SS-ers doodschoten. Langs de route lagen duizenden lijken.

Maar ook tijdens deze verschrikkelijke "dodentocht" heeft Adrienne stand weten te houden en zij zal uiteindelijk worden bevrijd op 30 april 1945 in het Duitse stadje Wensdorf.

Ruim drie weken later, op 24 mei 1945, werd Adrienne naar België gerepatriëerd en kon zij terugkeren naar haar man Gaston, hier in dit huis op Duizend appels.

Hoe groot moet haar geluk geweest zijn te vernemen dat Gaston, haar familie en de twee jongens Sylvain en Henri met hun ouders de bezetting goed waren doorgekomen. Haar lijden was niet nutteloos geweest.

Het is dan ook met bijzonder veel respect dat wij haar vandaag eren met een struikelsteen.

Op die manier zal haar naam verbonden worden aan het grootste verspreide kunstwerk in Europa, samen met meer dan 100.000 andere slachtoffers die reeds geëerd zijn met een struikelsteen.

Haar struikelsteen zal worden geplaatst door haar kinderen Laurette en Sylvain, in aanwezigheid van de kinderen en kleinkinderen van de geredde kinderen Grunstein.

De moed en het opofferingsvermogen van Adrienne en de moed van haar man Gaston en van alle anderen die in haar verhaal als helden aan bod komen, zijn een voorbeeld voor ons allen.

In de wereld van vandaag, waar we opnieuw op zoek zijn naar Vrede, hebben we nood aan mensen zoals Adrienne en Gaston. Ook vandaag zouden zij een stichtend voorbeeld zijn voor diegenen die de wereld vrede toewensen.

Geachte familie en geachte aanwezigen.

Als inwoners van de stad Sint-Niklaas mogen en zullen wij Adrienne Spitaels nooit vergeten en wij zullen haar met veel respect blijven eren en gedenken.

Dit geldt evenveel voor haar man Gaston, de familie Van Poecke en de andere familieleden van Adrienne die ook een belangrijke heldenrol hebben gespeeld maar wiens verhaal ik hier in dit tijdsbestek niet kan brengen.

Ik dank iedereen voor zijn of haar aanwezigheid , en in het bijzonder de familie Grunstein die heel ver heeft moeten reizen om bij dit eerbetoon aanwezig te kunnen zijn.

Hun aanwezigheid toont het diepe respect en de dankbaarheid dewelke zij nog steeds , over de generaties heen , voor Adrienne blijven behouden.

Ik nodig nu Laurette en Sylvain uit de struikelsteen te willen plaatsen.

René De Clercq

Ere-gemeenteraadslid

Lid Werkgroep Struikelstenen Sint-Niklaas

22 augustus 2025.